

1579-ben pedig, Nagyszombatból elúztatván, ismét Semptén tartózkodott egy ideig.

Teljesen elképzelhető, hogy ilyenek vették le BORNEMISZA válláról a teher tekintélyes részét. Még így is emberfeletti munkát kellett végeznie, ha tekintetbe vesszük könyveinek ama részeit, amelyek csak az ő személyes írásai lehettek.

Hangsúlyozni kell azonban, hogy a segítőtársak munkája *nem jelent BORNEMISZA részéről szerzőhamisítást, plágiumot.* Ezeket nyilván BORNEMISZA irányította, munkájukat átnézte, javította; ezek munkája is BORNEMISZA műhelyéből került ki. Nem szabad elfelejteni, hogy a szerzői etika a XVI. században nem jelenti ugyanazt, mint manapság. *Sem BORNEMISZA nem követett el helytelenséget, mikor segítőtársai munkájára a maga nevét írta, sem azok nem érezhették ezt szerzői jogfosztásnak.* Gondoljunk csak arra, hogy például RUBENS egy sereg olyan képet szignált, amelyet tanítványai festettek, ő maga esetleg egy-két vonással javított csak rajtuk — *s szignumával éppen értékelte azokat, méltónak ítélve a képeket arra, hogy nevét viseljék.*

De nem kell ilyen messze mennünk. Itt van KÁROLYI bibliafordítása, melynél tudjuk, hogy KÁROLYINAK segítői voltak s nevét csak egynek, egy iskolamesternek ismerjük. Hasonló az eset HELTAI bibliafordításával is.

Szövegkritikai probléma BORNEMISZA könyveiben szétválasztani BORNEMISZA írásait segítőtársaiétól. *A további BORNEMISZA-kutatás igen fáradságos, de élvezetes és szép feladatának látszik ez.*

HARSÁNYI ANDRÁS.

Horváth Endre : Magyar-görög bibliográfia. (Magyar-görög tanulmányok, szerkeszti MORAVCSIK GYULA. 12. sz.) Budapest, 1940. A kir. m. Pázmány Péter Tudományegyetemi Görög Filológiai Intézet [kiadása]. 8°. 95 + 1 sztan l. [Címlapon párhuzamosan a cím új-görög szövege.]

HORVÁTH ENDRE újjörög értekezéseinek, tanulmányainak, cikkeinek hosszú sorával gazdagította már tudományos irodalmunkat. Munkásságát elismeréssel fogadta a magyar és a görög tudományos világ egyaránt. Most magyar-görög bibliográfiát állított össze, hogy teljes címbeli áttekintést adjon a magyar-görög szellemi kapcsolatok nyomtatott emlékeiről. Ez a bibliográfia csak az *újabb* görögséggel kapcsolatos nyomtatványokról nyújt tájékoztatást. Mellőzte az antik görögség szellemi termékeinek magyar kiadásait és az ezekre vonatkozó magyar munkákat, sőt az „újabb görögség“ köréből a bizánci kort is kizárta, mert ezekre vonatkozólag már vannak bibliográfiai összefoglalásaink MORAVEK ENDRE és MORAVCSIK GYULA tollából.

HORVÁTH ENDRE bibliográfiája bevezetésében utal a kereken négyszázéves török hódoltság alatt nyögő görögség külföldi diaszporáinak szellemi életére s történeti áttekintést ad azokról a bibliográfikus és biográfikus összeírásokról, amelyek a XVIII. századtól kezdődően készültek a görögség újkori irodalmáról, különös figyelemmel a magyarországi görögség szellemi életére.

Bibliográfiája két részből áll. Az első rész fejezetei: I. Görög szerzők Magyarországon megjelent művei. II. Magyarországon megjelent újjörögből fordított magyar-, román- és szerbnyelvű nyomtatványok. III. Magyarországi görög szerzők külföldön megjelent művei. A második rész magyar szerzők görög tárgyú műveit sorolja fel. Érdekes, hogy több magyar munka megjelent újjörög fordításban: RÁTZ SÁMUEL *Orvosi oktatás-a* (1787), MARÓTHI GYÖRGY latinnyelvű *Methodus astrognosiae*-ja, PÉTZELI JÓZSEF egyik tanulmánya a görög nyelvről stb.

Hazánkban 91 görögnyelvű nyomtatvány jelent meg, Brassóban, Budán, Győrben, Nagyszombatban, Nagyszebenben, Pesten, Pozsonyban, Sárospatakon és Újvidéken. A legnagyobb részük, 80 nyomtatvány, Budán és Pesten, ami azt mutatja, hogy a hazai görögség szellemi életének központja a fővárosban volt.

HORVÁTH ENDRE bibliográfiája a hazai idegen nyelvű és idegen betűkkel nyomtatott könyvek történetéhez is újabb, értékes, eddig nem ismert adatokat szolgáltat.

Mialatt Görögország török hódoltság alatt szenvedett, a görögnyelvű könyvek voltak a szétszórt görögség összekapcsolói s az általában jólétben élő „hontalan“ görögök nagy érdeklődést tanúsítottak a legkülönbélebb tárgyú, görögnyelvű könyvek iránt, amit a görög könyvekhez csatolt előfizetési névjegyzékekből is következtethetünk. Kitűnik e névsorokból, hogy a hazánkban élő görögök a könyvpártolást nemzeti ügynek tekintették és „százszámra vásárolták a legdrágább kiadványokat is“. A PATZKÓ FERENCZ *pesti* nyomdájában 1800-ban kiadott *Nagy Alfabetarium* függelékül nyomtatott katalógust tartalmaz, amely a görög PELENGÁSZ-testvérek pesti könyvkereskedésében árusított görög könyveket közli alfabetikus sorrendben. E könyvjegyzék alapján (mely igen ritka) HORVÁTH arra a következtetésre jut, hogy 1800 körül a magyar fővárosban voltak görög jellegű könyvkereskedések. Ez utóbbi megállapítását azonban — ismerve a hazai magyar könyvterjesztés 1800 körüli módját — nem fogadhatjuk el. A magyar könyveket akkoriban a néhány könyvkereskedő cégen kívül főként kompaktorok, tanárok, papok útján terjesztették, a könyv hirdetése alkalmával mindenkor közölve a könyvterjesztők névsorát, akiknek útján a könyvet meg lehetett rendelni. A görög könyvek ter-

jesztése is valahogy így történhetett. A görög könyvpártolásnak, könyv-vásárlásnak tanubizonyságai azonban a hazai görög magánkönyvtárak: GAVRIIL KALONÁSZ, ZAVIRÁSZ és EFRÓNJUSZ POPOVICZS könyv- és kéziratgyűjteményei.

A hazai könyvtörténet szempontjából is rendkívül becses bibliográfia kitűnő bevezetésének végén a magyarországi görög egyházközségek könyvtárainak görög könyveire s általában a Magyarországon őrzött görög (újgörög) könyvekre találunk rövid utalást.

A hazai könyvtudomány örömmel könyveli el HORVÁTH ENDRE bevezető tanulmányának s bibliográfiájának szép eredményeit, amelyek a Magyarországon készült könyvek egy külön csoportjáról adnak tanulságos, hasznos összefoglaló áttekintést. A könyv PANAJÓTISZ PIPINELISZ görög követnek, a magyar-görög szellemi kapcsolatok lelkes barátjának és támogatójának van ajánlva.

TRÓCSÁNYI ZOLTÁN.

Raichle, Walter : Das ungarische Zeitungswesen. Seine Entwicklung und heutige Struktur. Berlin, 1939, Walter de Gruyter et Co. [4] 151 [1] l. (Ungarische Bibliothek für das ungarische Institut an der Universität Berlin. Herausgegeben von JULIUS VON FARKAS. Erste Reihe 22.)

RAICHLÉ munkája két részre osztható. Az első a magyar időszaki sajtó történetének rövid, de világosan rendszerező összefoglalása; a második részben a modern német sajtótudomány világitásában elemzi hazánk sajtóviszonyait az 1930-as években. Voltaképen ez a második rész is történetivé vált; a legutóbbi két év változásairól ugyanis a könyv — mely már 1937-ben befejezést nyert — nem vehetett tudomást. Számos közgazdasági, kiadástechnikai és sajtópolitikai vonatkozása miatt ez a rész mégis a szorosabban vett publicisztikai kutatást fogja gazdagítani; e helyen csak a magyar sajtó multjáról adott fejlődéstörténeti képet méltathatjuk.

FERENCZY JÓZSEF hírlapirodalomtörténete óta a magyar sajtó egész történetét átfogó mű nem jelent meg; FERENCZY munkája azonban ma is használható és kiindulópontja lehet, sőt kell is, hogy legyen a részletkérdések új feldolgozásának, amelyen majd a magyar sajtótörténet új és teljes szintézise felépülhet. FERENCZY irodalomtörténeti szempontból indul ki s a magyar sajtótörténeti részletmunkák is ezt az utat járják; már csak ez okból is számos új gondolatot ébreszt RAICHLÉ munkája, mely a sajtó specifikus szempontjait helyezi előtérbe. Méltó tehát a kiadványsorozathoz, amelyben megjelent: nem egyszerű vezérfonal akar lenni a külföldi kutató részére, hanem maga is új anyagot s új szempontokat szolgáltat a tudományos kutatásnak.